

Not. xxii. 100. 40

1702, 10

Q. D. B. V.

MAGDEBURGUM
ET
EXCIDIIUM
MAGDEBURGENSE

DEO TRINUNO AUSPICE ET
CONSENSU,

Amplissimæ Facultatis Philosophicæ
Eruditorum oculis

Eorumq,
Erudito Examinè

d. X. Maji Anno MDCCII.

Die fatali quo ante unum & septuaginta annos
urbs Magdeburgensis funditus
everfa est

submissa mente objicit & subjicit

P R Æ S E S

M. Gottlieb Samuel Greuer /

Magdeb. Saxo.

ET RESPONDENS

ISAAC CHRISTIANUS NICÆUS,

Crosna Siles. SS. Theol. Stud.

H. L. Q. C.

L I P S I Æ,

Literis JO. CHRISTOPHORI BRANDENBURGERI.

MAGDEBURGUM

ET

EXCIDIIUM

MAGDEBURGENSE

DEO TRININO AUSPICE ET

CONSENSU

Amplissimi Facultatis Philosophicae

Studiorum oculis

Commissis

Examine Examinati

M. X. MDCCL. Anno M. DCCII.

Die tertiæ quo ante annum & septuaginta annos

urbis Magdeburgensis funditus

excisum est

adhibitis mentis officio & iudicio

P R E S E S

M. Gottlieb Johann Schreyer

Mag. theol. Sax.

ET RESPONDENS

ISAAC CHRISTIANUS NICKEL

Prof. theol. et Theol. Stud.

M. A. G.

L I P S I A

In typogr. Joh. Christiani Beyerlii

VIRIS

Illustri, Præstrenuis, Nobilissimis, Amplissimis, Consul-
tissimis, multo rerum usu omniq; virtutum splen-
dore præclarissimis.

INCLUTÆ REIPUBLICÆ MAGDE-
BURGENSIS

PRO CERIBUS GRAVISSIMIS DOMINIS,

DOMINIS,

PRÆSIDIMAGIFICO^N

CONSULIBUS

SYNDICO

CAMERARIIS

Cæterisque Splendidissimi Ordinis

SENATORIBUS

Dominis Mecænatibus & Patronis suis omniob-
servantia colendis

Salutem, & obsequia

INCIPIT REVERENDISSIMI MAGISTRI
FRANCISCI
TROCENNES DE AVINIONIS DOMINIS
DOMINIS
PRAESIDIUM ACADEMIAE
CONSULTORII
SYNDICI

Rgnoscite quaeso, VIRI MA-
XIMI, quod ardua vestra ne-
gotia hisce meis pagellis inter-
rumpam vestrumque animum
in variis rebus occupatum iis perturbem.
Nomina vestra huic dissertationi praescribe-
re

re non ausus essem, nisi observantia,
quam vobis debeo me ad hoc proposi-
tum instigasset, mihiq; vestra in Musa-
rum cultores, in primis cives vestros, be-
nevolentia luculenter innotuisset. Quoni-
nam vero VOS Patres Patriæ civitatis
meritissimi estis, de qua præsentem Dispu-
tationem, religiosum in Patriam affectum
testaturus, conscripsi, non potui non quin
huncce partum VOBIS sacrum cuperem.
Advolvo itaque has Schedas ad pedes ve-
stros, submisisse rogitans, ut eas fronte serena
aspicere, animoque benigno accipere non di-
gnemini. Magnum enim splendorem accipiet
inculta hæc dissertatio, si vos vestra huma-
nitate atque benevolentia eam illustrabitis.
Quem etiam favorem mihi promitto, certo
sperans fore, ut ea, quæ tantorum Viro-
rum personis vestrorumque Nominum
splendore non satis digna in qualicumque
mea disputatione dicuntur, æqui bonique
consulatis. Quod reliquum est, me mea-
que studia VOBIS de meliore nota com-
mendo: mihi vicissim, incumbet, De-
um pro salute vestra perpetuo venerari, me-
que

que totum vestris splendidissimis Familiis
totique Patriæ devincire. Vivite ergo, PA-
TRONI MAXIMI, Vivite Reipu-
blicæ, Vivite vestris honoratissimis Fami-
liis, Vivite mihi, ut magnorum nominum
Patroni & favete

**Amplissimorum Vestrorum
Nominum**

devotissimo cultore

M. Gottlieb Samuel Treuer.

Præfamen.

**Nescio, qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit & immemores non finit esse sui.**

Is verbis atque aliis Ovidius lib. I. de Ponto charitatem, pietatem & amorem hominum in Patriam admiratur causamque tanti amoris se nescire fateatur. Audiatur vero celeberrimus Pufendorffius de obligatione erga Patriam §. 2. qui causam propensionis erga Patriam assuetudinem ad natalis soli indolem esse arbitratur: circumfusus aer, inquit, victusque ratio ipsam recens natorum teneritatem afficiunt & in sui familiaritatem fingunt. Quod etiam innuere videtur Job. Ludov. Præschius in dissertatione de bono civis §. 14. p. 16. Diligitur ait, Patria & dulcedinem quandam habet præ alia terra & civitate per rationem & assuetudinem: nam & cum loco boni ibi accepti reminiscimur & ut P. Syrus habet, gravissimum est imperium consuetudinis. Quæcum ita sint, non miror, quam ob causam

**Me natale solum tanta dulcedine ducat,
Nec Patria immemorem me sinat esse sui.**

Inter alia enim themata hoc de urbe & excidio Magdeburgensi, mirum Patrie meæ dilectissime, valde arrisit: neque puto me contra decorum commississe, quod illud thema retinuerim. Si enim dulce & decorum est pro patria mori testibus tum Horatio & Cicerone:

tum etiam laudatissimo Puffendorffio Lib. 3. de J. N. & G. c. 3. multo magis dulce & decorum erit, Patria memoriam illiusque annuam festivitatem recolare animoque tractare. Ut silentio prateriam, quod jure nature obstricti teneamur, Patria nostrum gratum animum quacunqve occasione demonstrare, id quod J. N. scriptores satis testantur. Omnia enim que a nobis geruntur, non ad nostram utilitatem & commodum sed ad Patrie salutem conferre debemus & si contentio quaedam & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officii; Principes sunt, Patria & Parentes. inquit Cicero. Omnem vero lapidem movebo, ut tum PRINCIPI AC REGI PRUSSIE POTENTISSIMO ELECTORI BRANDENBURGICO SERENISSIMO, DOMINO MEO CLEMENTISSIMO, tum Patria mihi charissima, non quia magna, sed quia mea est, tum denique Parenti venerando humillimi obsequii gratiqve animi tesseram hac qualicunqve dissertatione devotissima mente exhibere possim. Dissertationem vero ita instituiam, ut primo quaedam de urbe Magdeburgensi & excidii antecedentia, deinde excidium ipsum ejusque concomitantia, denique illius consequentia rudi calamo pertractem & quaedam moralia aliaqve passim interspergam. Nihil itaque superest, quam ut tuam, LECTOR HONORATISSIME, humanitatem mihi huicqve disputationi expecam, cui novum accedet lumen, si tu tuo favore ipsam complecteris: atqve magnopere rogem ut scubi ad rerum dignitatem minus apte & decore locutus sim, in bonam partem interpreteris. DEUS vero T. O. M. annuat ceptis nostris eademqve in sui nominis sanctissimi gloriam proximi salutem nostrumqve commodum dirigat quana clementissime.

SECTIO I.

(5)

SECTIO I.

§. I.

INitium cum DEO facturi nostræ disputationis, prius de urbis Magdeburgensis nomine ortu atque progressu pauca dicemus, quam ad ipsum excidium accedamus.

§. II.

Ortum ipsius quod attinet, dicitur Magdeburgum anno quadragesimo septimo A. C. N. a Julio Cæsare extractum: Cranzius in sua Metropoli *lib. I, c. 3.* putat hanc urbem a Julio Cæsare Barthemiam vocatam; tempore vero Augusti Cæsaris anno circiter vigesimo P. C. N. a Druso Nerone renovatam fuisse.

§. III.

Mea quidem sententia, in quam etiam loquuntur varia manuscripta Claudio Druso Neroni, qui Romanorum exercitu tum Rhenum, tum etiam Albim trajecerat tribuendus est. Hic enim missus in Germaniam teste Floro *hist. Rom. Lib. 4, c. 12.* Cheruscos Svevosque, qui tunc temporis hujus regionis incolæ erant imperio Romano subjecit & non solum per Rheni ripam quinquaginta amplius castella direxit, verum etiam Albim multis oppidis atque castellis sepsit. Inter hæc præcipua recensentur castellum vari, quod hodie appellatur **Werben** / castellum Ostorum (**Osterburg**) castellum Anguriæ (**Angermünd**) castellum Galba (**Kalbe**) & denique castellum f. Fanum Veneris. Probe verò notandum castellum hic non notare locum muris munitum, sed tantum parvum quoddam oppidum propter excursiones militum extractum designare. In Germania enim eo tempore nondum existebant urbes muris cinctæ atque munitæ

A 3

§. IV.

§. IV.

Hoc itaqve Castellum Veneris a Svevis *Meysburg* aut *Magdaburg*, vel ut alii volunt *Megadaburg* nominatum est. Voces hæ composiæ sunt vel ex *Meysd*/ quæ vox Svevis ancillam significavit & *Burg*/ quod quidam ex græco *πύργος* turris derivare volunt. Vel ex *Megada* aut *Magd*/ quo nomine Venus olim insignita fuit, si fides *Bröttuff* & *Philipp von Zesen in der heydnischen Gottheiten Herkunfft* p. 692. est adhibenda.

§. V.

Causa vero hujus denominationis fuit idolum Veneris in templo quodam, cujus rudera adhuc extant, ad Albim non procul a cœnobio Mariæ Magdalenaæ situm. In hoc enim templo erat currus aureus positus, quem duo cygni duæque columbæ trahebant: illo vehebatur imago denudata Virginis, cujus excellentia formæ atqve venustas corporis indicabat, illam Venerem, alias Deam formosissimam juxta Ethnicorum figmentum repræsentare. Oculos blandos & lucidos comam comtam atqve oblongam habebat: Caput redimitum erat corona ex ramis myrteis atqve rosis plexa. In ore leniter ridenti tenebat rosam compressam: ex pectore aperto flagrabat fax & emicabat radius igneus, vel ut *Crusius part. 1. Lib. 12. fol. 328.* & *Pomar. Chron. fol. 34.* annotarunt: erat telum acutissimum, quod etiam probabilius videtur, quia Ethnici olim Veneri ejusque filio Cupidini arcum atqve tela attribuerunt. In manu sinistra ferebat globum mundi in cœlum mare & terram divisum, in dextra vero tria poma inaurata. Hanc imaginem Veneris in eodem curru sequebantur tres itidem nudæ Virgines, quæ sibi invicem implicatis brachiis a tergo pomum aureum porrigebant. De quo idolo Veneris vid. *Crusius Chron. Sæv. l. c.* *Granzius lib. 2. Saxon. Pomarius Chron. l. c.*

§. VI.

§. VI.

Indicare autem volebant hujus imaginis cultores hoc simulachro Venerem non Arcadicam, quæ Melanis vocata est, nec armatam, ut nominarunt, de cujus origine Lactantius lib. I. scribit: *Hi nimirum Lacedæmonii, cum pugnassent cum reliquis Archivis & sinistra fama maritos & viros omnes occisos referens Spartam pervenisset, scæmine armatae, tanquam alteræ Amazonas excurrerunt. Viris autem occurrentibus illis ob amorem gratamque formam passim permixta fuerunt. Ex hoc vulgato concubitu progeniti postmodum erexerunt ob hanc scdissimam rem Veneri statuam, quam armatam indigitarunt.*

§. VII.

Sed intelligebant Venerem Cypriam, quæ alias vocatur *Ἄφροδίτη*, quam sic dictam tradunt Hesiodus & Plato, quod e maris spuma sit enata: Aristoteles vero, quod natura seminis sit *ἄφροδῶδης* spumosa. Hecuba apud Euripidem hancce denominationem inde derivat, quod *ἄφροσύνης ἀρχὴ θεὰ* i. e. insipientiæ princeps Dea sit. Hesiodi autem & Platonis sententia optima videtur esse, quia Venus ex sanguine Saturni, qui in mare cecidit & ex spuma maris nata esse dicitur. Cypria autem hanc ob causam appellatur, quia concha margaritifera, quæ Venerem fovit, per fluctus maris ad Insulam Cyprum appulsa est. Nominatur etiam *ἀλιγενής* saligena, *ποντιὰ ἐπιποντία, πικρὰ* i. e. marina.

§. VIII.

Huic Veneri tribuitur aureus currus cui juncti sunt cygni atque columbæ: Hæ aves enim sacratæ erant Veneri; cygnus propter candorem suum: columbæ vero quia Venus se, ut narrant, sæpius in columbam transmavit. Quod autem hæ aves currum Veneris trahant testatur Ovidius lib. 10. Metam:

Vacta

*Vect a levi eurrū medias Cytherea per auras
Cypron Olorinis nondum pervenerat aliis.*

Et lib. 4. Metam. de columbis ait:

*Perg, leves auras junctis invecta columbis
Littus adit &c.*

§. IX.

Venustam atqve modestam habuit formam, quia formosissima fingitur Dea: adeo, ut cum Paris decretum facere deberet, quamnam inter has Palladem, Junonem & Venerem elegantia formæ excelleret, pomum Eridos huic tanquam pulcherrimam daret. Cum vero hocce præmium acciperet, capiti imposita erat corona myrtea, quamobrem ipsi ferta myrtea semper fuere sacra. Rosæ vero hanc ob causam Veneri sunt dicatae, quia eo tempore, quo Venus ad littus Cyprium fuit appulsa ptocreverunt.

§. X.

Rosa autem nondum aperta in ore ridentis Veneris, aut notat, Virgines non debere esse loqvaces aut amorem esse celandum, nihilqve de eo dicendum. Ambrosius enim ait lib. de Virginit. *Claude vas tuum ne unguentum effluat: claudere virginitatem tuam verecundia loquendi.* Et autor quidam non obsecuri nominis illam Virginem, quæ raro loquatur, optime loqui, haud incongrue arbitratur. Quod vero Rosæ signum taciturnitatis sint, testantur græci, qui olim Deo suo Harpocrati & Romani qui Deæ silentii Angeronæ inter convivia Rosas sacrabant & testam illis repletam mensæ imponebant.

§. XI.

Fax ardens in pectore Veneris significare videtur, amorem, cujus Dea Venus est, sese instar ignis habere. Quis enim

enim ignorat, Veteres tum Poetas, tum alios scriptores amorem cum igne comparasse. Sic enim Ovidius canit 4. Metam.

Quoq. magis tegitur tectus magis estuat ignis.

& epistola 12.

- - - - *Quis enim bene celat amorem?*

Eminet indicio prodita flamma suo

Pier. Valer. lib. 46. p. 452. dicit Ægyptios Sacerdotes, qui odium per aquas significabant, per ignem amorem expressisse: ideoque faces passim Cupidini dedicasse. Hanc ob causam non miror, quod ardentem faciem Venus hæc in aperto habuerit pectore. Tela & arcum tum Veneri tum Cupidini eam ob causam affinixerunt, quia amore captum a Venere aut Cupidine telis esse vulneratum censebant.

§. XII.

Globus mundi, quem manus sinistra Veneris tenebat, indicabat summam ejus potestatem, in qua non solum orbem terrestrem omniaque animantia bruta, verum etiam orbem cœlestem ipsosque Deos, ut fabulantur, continebat. Tria poma, quæ in manu dextra ferebat, fortasse sunt Punica, quia hæc poma Veneri olim fuerunt consecrata. Erat enim Dea generationis, ideoque mundum per illam multiplicari putabant instar granorum mali Granati, quæ fere innumera sunt. De Venere ejusque variis statuibus confer *Natal. Com. Mytol. L. 4. c. 13. p. m 381. sqq.* Selden. de Diis Syris passim. Vincent. Chartarii *Imagines Deorum mag. 33. Declar. p. 217. - 228.* Burcard. Gotthelff. *Struvii Antiquit. Rom. vid. p. 97. 98. 99. &c.*

§. XIII.

Quod attinet tres illas nudas virgines, quæ Veneris erant pedissequæ, illæ fuerunt tres Gratia: græce vocantur *Χαίρις* & nomina ipsarum sunt Euphrosyna, Aglaja & Thalia, quæ etiam

B

Pasi

Pasithea dicitur. Dea censentur beneficentia, comitatis & humanitatis. Filia dicuntur Jovis & Eurimona vel ut alii putant Veneris & Bachi. *Vid. Dresserum Isag. Hist. part. 5. p. 409.* Sed plerumque socia Veneris esse feruntur. Earum implicata brachia fortasse concordiam denotant. Semper illas mansisse Virgines varii testantur: Unde quoque Magdeburgum Parthenopyrga & Parthenopolis i. e. urbs aut castrum puellarum vocari solet.

§. XIV.

Hoc itaque idolum ex Venere tribusque virginibus constans origo fuit urbis Magdeburgensis. Immensum autem beneficium omnipotentis Dei est, quod incolas hujus Episcopatus a falso falorum Deorum ipsiusque Diaboli cultu: ad verum sui nominis sanctissimi *λατρείαν* converterit, quod anno 1524. factum est. Quam enim blasphemiam committunt idololatrae, qui simulachris eam servitutem exhibent, quae debetur Deo? *Vid. August. lib. 1. de Trin. Tom. 3. p. 245.* ■ omnium malorum extremum & primum est idolorum cultus adorationisque a creatore ad creaturas translatio, teste Gregor. Nazianzeno *orat. 3. in Christi nativ. Tom. 2. p. 590.* Ipsum enim Diabolum, qui caput idololatriae est ejusque principium & radicem introduxit, ut loquitur Gregor. M. *lib. 3. expos. in 1. Reg. c. 4. Tom. 2. p. 1346.* adorant sub imaginibus creaturarum: quod quantum sit peccatum undeque originem trahat, tum Patres citati, tum etiam Vossius libris quatuor de orig. & progr. Idolol. Owenus de natura ortu & progr. Verae Theologiae *lib. 3. c. 3. sqq.* prolixè ostendunt.

§. XV.

Attamen, licet tantum fuerit delictum, Sivei & Saxones huic idolo per sexcentos & quod excedit, annos religiosum cultum exhibuerunt. Donec Magnus Carolus hocce idolum confregit

fregit & ad propagandam religionem Christianam in honorem veri Dei templum S. Stephani extruxit. Annum, quo hoc factum est, determinare non possumus: Magna quippe autorum hic est diversitas. Alii enim anno 771. alii 772. alii 778. alii vero 781. factum esse putant. In eo autem fere omnes conveniunt, templum Stephania Carolo M. aedificatum anno 782. ab Hunnis & Vandalis esse combustum atque eversum: & anno 784. Carolum M. Episcopatum Magdeburgensem cum novem aliis per Saxoniam fundasse, de quibus vide Chronicon antiquum Mindense e manuscriptis in lucem editum & Joh. Pappum *in epit. histor. eccles. p. 68. sq.*

§. XVI.

Est quidam piscatores, cum Hunni & Vandali vicum Magdeburgum ejusque templum ferro & incendiis vastassent, facellum in honorem Stephani restaurarunt, in quo Deo sacra faciebant. *Hi* ex eorum domiciliis aliorumque hominum aedificiis oppidulum exortum est. In nulla vero erat celebritate, usque dum, ut supra dixi, Carolus M. Episcopatum, qui primum Schirensis fuit, si Pappo credamus l. c. Magdeburgum transtulit. Ast longe celebriorem reddidit huncce locum Editha quae Ottoni M. matrimonio juncta illum in dotalitium acceperat. Anno enim 940. consensu Imperatoris ex hoc oppidulo urbem construxit, illam moenibus cinxit atque munivit, domus magnificas aedificavit atque Metropolitanam ibi condidit Ecclesiam, Ottoque M. hancce urbem multis ornavit & donavit privilegiis. Quare etiam Johannes Irenschmidt, in sua Thuringia hos composuit versus:

*Quem primum validis muris circumdedit Otto
Aede sacra instaurans civae domoque locum
Cum vicus tenuis foret atque ignobilis ante*

Clara per Europam nunc urbs templisq; scholisq;

Marte, toga, ingenii divitiisque viget.

Postq; tot exhaustos resolutus morte labores

Cæsar in hac idem conditus urbe jacet.

§. XVII.

Urbis hujus urbs angebatur in dies civibus ædificiis, opibus splendore atqve ornatu, adeo, ut urbs florentissima atqve amplissima Saxonix tunc temporis evaderet. Varia autem sapius litigia exorta sunt, varia quoqve bella gessit. Scribunt enim anno 982. Vandalos atqve Polonos Magdeburgum expugnasse. multaqve milia hominum interfecisse. Anno 1013. Regem Romanix Ladislaum urbem diripiisse. Anno 1314. Burchardum Archiepiscopum urbem obsedisse. Anno 1550. Ducem Meclenburgensem cum civibus Magdeburgensibus prælium commisisse. Illosqve cum variis v. g. Nobilibus Saxonix, Capitulo Episcopatus Magdeburgensis &c. varia litigia atqve bella confecisse.

§. XVIII.

Deinde Mauritius Dux Saxonix urbem obsidione pressit; illa enim a Cæsare Carolo V. propter religionem Lutheranam & quia librum, qui vocabatur Interim, ejusqve doctrinam approbare nolebat, proscripta erat. Ideoqve Imperator pœnam ab ea repetiturus mittebat Ducem Saxonix, qui mandata ejus hac obsidione, quæ d. 4. Octob. Anno 1550. initium cepit & Anno 1551. mense Novembri finita est, exequi volebat. Quo anno etiam urbs Mauritio juramentum Fidelitatis præstabat. *Vid. Dresser. Isag. Hist. part. 5. p. 420.* Anno 1629. Dux Fridlandia, qui ducebat exercitum Imperatoris Ferdinandi II. illam quoqve obsedit, sed præterlapsis viginti octo hebdomadis illud obsidium solvit.

§. XIX.

§. XIX.

Sane hæcce obsidio præfagium fuit obsidii illius celeberrimi miserrimiqve excidii, quod anno 1631. sequutum est. Cum enim adhuc Magdeburgum criminis læsæ Majestatis, periculorum conventiculorum, conspirationum aliarumqve rerum perniciosi exempli ab invidis suis hostibus atqve inimicis accusaretur, ipsi omnem moverunt lapidem huic urbi florentissima interitum atqve exitium parare. Falso enim dispergebant Magdeburgenses Cæsareæ Majestatis leges atqve mandata respuere, illos fidem atqve obsequium Cæsari debitum non præstare, imo cum Ferdinandi II. hostibus inire fœdera. Notanter dixi falso, quia Magdeburgenses non ut hostes sed ut amici in exercitum Cæsaris multa collocarunt beneficia. Nam constat luculenter, tum ex Theatro Europæo *Tom. 2. p. 53. & p. 354.* tum etiam ex aliis, quantopere Magdeburgenses commodis Cæsarei exercitus inservire sategerint? Non mentionem faciam commeatus, nec pulveris nitrati s. tormentarii, quem ipsi suggererunt: & silentio prætermittam sumtus eximios (fuerunt autem mille & trecenti floreni) quos exercitui suppeditarunt.

§. XX.

At vero hæc beneficiis odium hostile sublatum non est, sed potius hostes Parthenopolis illam apud Cæsaream Majestatem in summam invidiam, a qua tamen culpa urbis longe abfuit, adduxerunt. Adeoque Imperator putans omnia veritate niti, quæ ab ipsis audiret, justitiam exerciturus, jussit hostes Magdeburgensium Tillium atqve Pappenheimium, qui ex instinctu Monachorum aut forte ex ambitione urbem Cæsari in visam reddiderant, illam obsidione premere & ad obsequia rite præstanda compellere. Aliam causam adducunt præter historiam Gothanam *Lib. 2. c. 5. sect. 2. p. 805.* etiam alii, quæ hæc

est, Cæsarianum exercitum urbem obsedisse, quod illa novum Episcopatus Rectorem Cæsaris filium non reciperet edicti vigore a Pontifice obtrusum: quod vero viris eruditis perpenderit suoque loco relinquitur.

§. XXI.

Adhzreiter quidem Annal. Boj. Part. 3. p. 240. omnem culpam in hanc urbem culpæ expertem coniecit & mendacioso impudenti scribere non veritus est: *urbem inter primas, Lutheri dogmata ex Ithyrici & Amstorfii institutione complexam, didicisse Cæsaream Majestatem legesque & Magistratus respuere, ceteroqui fræni impatientem & suæ assuetam licentiæ ausam fuisse cum Cæsaris hostibus pacisci amicitia eorumq. successus suos facere.* Hanc suam falsam sententiam corroborare annitur exinde, quod Magdeburgum cum Rex Sveciæ Gustavus, gloriosissima memoriæ heros, in Germaniam venisset, illi sese committere cœperit, cum tamen ille se pro Cæsaris hoste gessisset.

§. XXII.

Sed putarem, urbem hanc ab Imperatore proscripam, ab hostibus truculentis obsessam & undiquaque pressam a nullo alio sibi auxiliium potuisse expetere quam a Rege Sveciæ strenuo veræ Religionis Christianæ defensore. Hostes enim urbi privilegia eripere, Religionem Papisticam in illam introducere teste Theatro Europæo l. c. p. 355. omnibusque commodis eam privare atque spoliare studebant: & cum caput & famam suam defendere injuriasque propulsare volebat, nullas Imperator ipsi dâbat aures, quia inimici potentes multis calumniis atque mendaciis ejus aures permulcebant & hoc modo odium occultum in urbem effundebant. Quare non video, cur injustum appellandum sit, quod urbs nostra omni ab omnibus destituta operam Regis Sveciæ imploraverit illumque sui tutorem constituerit?

§. XXIII.

Alacrem enim Regem ad tutandam suam Rempublicam
 confitebatur: qui tamen alacritate atque prudentia sua Parthe-
 nopolim ab excursionibus hostium imò ab everfione tueri non
 potuit. Acerbissimum enim ejus interitum jamjam erimus
 descripturi antequam autem id faciemus, de miraculis qui-
 busdam atque prognosticis, ut vocari solent pauca in medium su-
 mmus allaturi. Ante omnia vero memoratu dignum esse arbitror,
 Petrum Lotichium II. Professore Academice Heydelbergen-
 sis insignem Poetam & quasi divino quodam Spiritu afflatum
 longe ante excidium vidisse mala venientia Parthenopyrgæ
 Ejus carmen quod de istius obsidione ad Joach. Camerarium
 Papenbergensem scripsit, continetur in *Elegia 4. Lib. 2. p. 42.*
sq. Opp. Et quoniam jucunde ac eleganter confectum est nec
 inter multorum manus versatur, in rem esse putavi, illud Car-
 men huc apponere, de cujus elegantia ipse B. L. judicabit:

*Si vacat arcanis aures præbere querelis,
 Nec data per levas omnia spernis aves.
 Accipe, quæ primis, Joachime, cadentibus astris,
 Accipe, quæ vidi, cum foret orta dies.
 Nox erat, & placidos spargebant sidera somnos,
 Quos levis æriâ devehit aura via.
 Plaustrag, Mœnalia dum custos flecteret urse,
 Somnia sunt curas hæc imitata meas.
 Flumenerat, dubito fuerit num Rhenus, an Jster,
 Spumifer aut Albis, sed reor Albis erat.
 Stabat arenoso vetus urbs in margine ripæ,
 Omne cruentato milite cinctâ latus.
 Castrag, spectabat virgo de mœnibus altis,
 Fallor, an in lava serâ f. ere manu.*

Flebat,

Flebat, & inditis miscebat stertibus iram,
 Turrigero longas vertice scissa comas.
 Ergo fremens, quis me manet exitus? inquit, an ultra
 Sors mea quò tandem progrediatur, habet?
 En ego, quam fovi tot secula fortiter urbem,
 Nobile cui de me nomen habere dedi,
 Efferus ex imis evertere sedibus hostis
 Nititur, & venie jus superesse negat.
 Hic pietatis honos? ea libertatis amata
 Gratia? quid fieret, si scelus ausa forem?
 Profit & excuset, quod sum mihi conscia recti,
 Et caput in patria nulla quod arma tuli.
 Sed prodesse parum est: labes hinc prima malorum,
 Hoc misera (verum si profitemur) obest.
 Mœnia debueram natalia prodere, texi:
 Fide nec innocuis civibus esse, sui.
 At decus hinc nostra quondam meruere puella,
 Ad quas & populi summa relata sui:
 Gratia vindicibus jam nulla rependitur armis,
 Cum tulerint aliè premia, plector ego.
 Quid faciam? quâ spe vitæ? quò lumina stectam?
 Unde petam fessis perditæ rebus opem?
 Non mea connubiis operatur in urbe juvenis,
 Pace bona casti gaudet Amoris opus.
 Squalida vastatis apparent frugibus arva,
 Hostis ab agricola non sinit arva coli.
 Nec lego purpureos in ferta recentia flores:
 Non mihi flos pratæ mollibus ullus hiat.
 Funera bis vidi campis indigna meorum,
 Damna bis adversæ tristia Marte tuli.

Hæu

Heu mihi, qualis erit (quod abominor) exitus urbis,
 Concidet hostili si referata manu?
 Quis tenerum pavida latus hauriet ense puella,
 Virginitas cujus preda latronis erit?
 Hec oculi quaecumq; vident, cinis omnia fient,
 Utraque dicetur flebile ripa solum.
 Ergo dies veniet, qua moenia nulla tuebor,
 Parvaq; restabit nominis umbra mei.
 Quae fuit murus terram praescindet arator,
 Urbsq; sub his, dicet, collibus alta fuit.
 Quid gratius, victor Getae, miseranda tuliffem,
 Casare quam magno bella gerente fero?
 Atq; ut inam se vi potius mea viscera Thraces,
 Persaq; & extremus dilaceraret Arabs.
 Hoc tamen infelix casus solaxer acerbos:
 Vulnera cognata sunt graviora manus.
 Majorum tumulos, sacrosq; Tuis Itonis umbras
 Testor, & hec tacito sidera fixa polo,
 Me servasse fidem: si mentior, ultima nunquam,
 Quae patior, tantis horra si ulla malis.
 Et tamen ut furis insurgit atrocibus hostis:
 Si libet in cineres, seruiat illa meos.
 Herbis et valles, gelidig, in vallibus amnes,
 Quicquid & in terris dulce relinquo, vale.
 Esse mei memores ripae, Nymphaeque sorores,
 Longa mea in vestris regna suture locis.
 Plura querebatur, nostro sed protinus omnis
 Corpore defluxit sanguis & orta dies.
 Mestus, & obscura turbatus imagine noctis,
 Sub matutini lumina solis eram.
 Montis inaccessoradicibus adhaeret imis
 Lucus, ubi varia consociantur aves.

Est sacer arbutis, vastisq. recessibus horror,
 Per medium rauca volvitur amnis aquæ.
 Hic trepida speciem repetens in valle quietis,
 Ergo quod (ajebam) somnia pondus habent?
 Cur nimium memini? verisque simillima vidi,
 Languidus aurora cur oriente fui?
 Dum quæror, & variis turbatus obambulo curis,
 Mobilis arboreas impulit aura comas
 Ecce quatit rapidis Jovis armiger æra pennis,
 Albus & incurvis ungvibus hæret olor.
 Nulla fuga est capto: spectantq. silentq. volucres,
 Aspera dum fulvæ præpetis armatiment.
 At vigil, auroram qui cantibus evocat, ales
 Audet ab æriis obvius iræ jugis.
 Tunc volucer sedas exercitus undique pugnas
 Suscit at, alarum plausibus antra fremunt.
 Interea remouent subeuntia nubila solem,
 Præ sagivæ micat fulminis igne polus.
 Terreor, & vanos reor hæc quoq. fingere somnos,
 Sed patula vigilans ilicæ nixus eram.
 Mox pauca redeunt, & ovantes Sole reducto,
 Paulatim molli pace fruuntur aves.
 Et nive candidior, veluti jam facta vocarent,
 Fundit olor dulces ad vada nota sonos.
 Protinus exclamans, superi mea visa secundent,
 Ing. Notos, quicquid triste minantur, eat.
 Nec minus indigenis voce sua munera Nymphis,
 Et palmis hæstas libo duabus aquas.
 Hæc tibi, cui fas est casus aperire futuros,
 Carminibus volui non reticere meis.
 Plura quidem vidi, sed que celanda putavi,
 Valle sub arcana, cætera quercus habent.

Præter hocce vaticinium multa extitere miracula, quæ mi-
 ferrimum interitum urbis urbi præfagiverunt. Anno enim 1630.
 vi ventorum quinque turres templorum variorum corruerunt,
 runamque fecerunt. Et brevi postea multos lapides multo san-
 guine sudasse perhibent. Die 19. Novembris ejusdem anni hor-
 renda Ecclipsis Lunæ exorta est, quo tempore etiam ex capite
 Syderis Orionis quosdam conjunctos & albicantes radios instar
 virgæ emicasse observarunt. Anno 1631. monstrum aliquod ex
 corpore demortuæ alicujus mulieris prægnantis in suburbio
 Neostattensi excisum excidium urbis prædixit. Erat enim in-
 fans, qui magnitudine infanti tres annos nato similis erat. Indu-
 tus erat galea armis atque ocreis, quæ ex cuti subtili constabant.
 Ex corpore pendeat theca tormentaria carnosâ in qua duo nodi
 rotundi instar globorum bombardæ inveniebantur. Inter mi-
 racula etiam recensent, quod magna copia canum sese in foro
 novo congregaverit totaque urbs canibus noctu ululantibus re-
 sonaverit. Maximum vero & certissimum præfagium fuit di-
 scordia tum inter ministros Ecclesiæ, tum inter cives civiumque
 fenatum exorta: Concordia enim res parvæ crescunt, discordia
 maximæ dilabuntur & quod discordia res perniciosissima, juxta
 Ciceronem, in civitate sit, urbs Magdeburgensis suomet exem-
 plo potest corroborare. His itaque perspectis prognosticis ad
 excidium urbis progredimur.

SECTIO II.

§. I.

Questio autem hic subnascitur, an Magdeburgum ex ab-
 soluta quadam necessitate fuerit everfa? an vero hoc
 excidium urbi tantum contigerit & fortuito casu acci-
 derit.

derit. Per necessitatem vero absolutam intelligimus id, quo res aliqua nulla facta suppositione, ita necessaria est, ut mutari nequeat. Stoicis dicitur fatum, per quod intelligebant; juxta opinionem Petri Martyris *EL. CC. Loc. 13. p. 53.* necessitatem ex connexionione causarum ipsi Deo imperantem & apud Agellium *Lib. 6. c. 2.* naturalem compositionem univrsarum ab aeterno mutua se consequentium indeclinabili & inviolabili quadam serie. Negamus vero urbem ex fato quodam Stoico periisse: absit enim a fidelium cordibus, ut fatum esse aliquid dicant, ut loquitur Gregorius M. *homil. 10. in Evang.*

§. II.

Si autem fatum eo sensu accipiamus, ut nolet dispositionem divinam secundarum causarum ad effectum fatalem, quo etiam sensu Boethius *in 4. de consol. Philos.* sumit, testante Vossio *de orig. & prog. idol. lib. 2. c. 50.* possumus concedere, Magdeburgum ex fato quodam Theologico ruinam fecisse. Hac enim ratione bona & mala, vita & mors, paupertas divitiæque sunt a Domino juxta *v. 14. c. 11. Ecclesiastici.* Attamen hisce ita positis non tollitur contingentia excidii Magdeburgensis. Licet enim Deus disposuerit & direxerit milites Casarianos ex justo judicio. justaque poena, quam cives Magdeburgenses peccatis meruerant, ut urbem obsidione cinxerint, tamen ipsis liberum fuit obsidium illud solvere & cum oppugnassent urbem, illam aut delere aut mitius tractare. Si enim hoc non concedas, necessè est, ut asseras, Deum autorem fuisse crudelitatis multorumque delictorum, quæ milites Casariani in expugnata urbe commiserunt, quod vero plane absurdum & blasphemum est. *Vid. D. Brochmand. Syst. Loc. 12. c. 2. quest. 3. p. 209.* De Fato vero tum Stoico tum Christiano pluribus vide Vossium *l. c. c. 49. p. 576. 599.* D. Joh. Olearium *in geistlichen Hand-Buch* P. 1. p. 287. Anton Le Grand.

Grand in *instir. Phil.*, P. 2. c. 5. p. 138. sq. Lipsium de clementia.
Lib. 1. c. 20.

§. III.

His ita perpenſis nunc dicendum venit, die 30. Martii comitem Tillium magnis copiis Magdeburgum appropinquasse, illamque urbem obsidione circumdedisse: Hoc enim die inter propugnacula, quorum unum Presteram, alterum **den Creuzhorst** vocabant castra sua posuit tribunumque militum & octoginta praesidiarios, qui in posteriori aggere excubabant, una cum quatuor aeneis machinis in deditiorem redegit. Die 31. Martii quoque Presteram aggressus est, ex qua centum milites, qui erant praesidio, in portorium se receperunt, quia tot tantisque copiis resistere non poterant. In hoc autem non acquiescebat Tillius, sed turrim Crasoviam adoriebatur illamque quinque tormentis per sex fere horas quatiebat, usque dum quindecim praesidiarios, quos vires deficere coeperant, turrimque suae faceret potestatis.

§. IV.

Dum isthaec administrantur a Tillio, Comes Mansfeldius cis Albi munimentum Bucevicum, in quo septuaginta praesidiarii excubias habebant, expugnavit. Interea cum Tillius exercitu suo eminus Portorio nocere non poterat, propugnaculum, quod arubro cornu nomen acceperat, crebra tormentorum percussione petiit. Et quoniam Magdeburgenses vi tantam vim repellere non audebant, ex illo cum quinque aeneis machinis majoribus, uno minore relicto in urbem confugerunt. Quod postquam Tillius intellexit, quosdam cohortes navigiis imposuit & caelo albente illos in hunc locum deduxit. Cumque nullos animadvertisset resistentes, legionem peditum & aliquod turmas equestres illuc ire iussit. Quo facto fossas ducere coeperunt,

runt, eo fite, ut defensoribus Portorii, transitum & refugium, in urbem claudant & prohibeant. Sed Falckenbergius, cum ipi hoc nunciatum esset vidissetque, quanto, qui portorio præerant, sint expositi periculo, illos ex hoc propugnaculo, interfectis a tergo Ponte, in urbem confugere iussit.

§. V.

Quare cognita Tillius in vacuum Portorium præsidia introduxit lætoque fuit animo, quod nulla adhibita vi tam opportunum locum obtinuerit & ita Magdeburgensibus omnem fere subsidii spem ademerit. Viginti enim propugnacula, quos Magdeburgenses habuerunt, omnia sua potestatis fecit, excepto uno, quod in loco, qui appellatur *Warsch* / situm erat. Nihilominus tamen cives belli celeritatem diutius morari potuissent, nisi suburbia tantis sumptibus extracta Igne destruxissent illaque deseruissent. Die enim 21. Aprilis Sudenburgum, quod nocte antecedente hostes invaserant incendio conflagravit & Magdeburgenses illud penitus demoliti sunt.

§. VI.

Cum hæc fierent, Pappenheimius d. 23. Aprilis cum quinque legionibus peditum in Lacu rubro (Germ. *Rothem See*) castra sua constituit, prope suburbium Neostattense. Quamobrem urbis præfidiarii illud, ne hostes ipsis ex hoc plurimum noceant, incendiis inflammaverunt. Die 24. Aprilis Pappenheimius caelo albescente semicomburstum suburbium occupavit, & cum centum circiter milites ipsi resisterent, illos in urbem rejecit. Quibus rebus peractis in quatuor locis vineas ad urbem ducere hostes coeperunt, qua ex re Magdeburgum, sed serius, perspexit, serio Tillium & Pappenheimium rem esse acturos. Ideoque cives plurimi animis cadebant probe videntes, quam curta sibi sit suppellex. Milites enim non paucos in defendendis propugnaculis

culis perdiderant: annona crescebat illiusque gravitate multi premebantur; nec munitio bellica permittere videbatur, ut se atque urbem per longum aliquod tempus tueri possent, quibus malis perterriti Magdeburgenses animis frangebantur.

§. VII.

Attamen cohortationibus tum Administratoris, tum etiam Falckenbergii excitati erectiores erant, sibi que aut vincere aut mori proponebant. Quare, ne hostium insolentia cresceret, qui propter expugnationes tot munitio- num altum præ se gerebat animum, a Falckenbergio contenderunt, ut sibi eruptiones facere permitteret. Cui petitioni, cum prius aures dare nollet propter paucitatem militum, tandem ipsi locum reliquit. Qua re impetrata summus excubiarum præfectus Amsterroth cum quadraginta militibus in hostes, qui suburbium Neostatense tenebant, erupit, & prostratis sedecim militibus, destructisque sportis munitoriis sese cum duobus captivis in urbem contulerunt.

§. VIII.

Altera eruptio fiebat a Falckenbergio & Legionum vicario Trostio, qui quibusdam cohortibus & turmis hostem adeo in angustias redegerunt, ut fugam cepisset, nisi Tillius jam devictis legione succurrisset. Quare cognita Magdeburgenses centum & quinquaginta hostium interfectis urbem cum quibusdam captivis repetierunt. Nec minore felicitate summus vigiliarum præfectus tertia facta eruptione pugnavit. Quadraginta enim circiter hostes morti dedit ipsique multa pretiosa præda fuerunt.

§. IX.

Antequam vero hæ eruptiones fierent, Tillius literas tum ad Administratorem Marchionem Brandenburgicum Christianum

num Wilhelmum, tum ad Senatum Magdeburgensem, tum ad Falckenbergium dedit, in quibus singulos monebat, ut imminens exitium bene perpendant, fidem violatam redintegrent, Cæsari debitum obsequium præstent urbisque deditionem faciant. Magdeburgenses vero literis perlectis Tillio respondebant, se nunquam fidem violasse nec unquam Cæsari debitum obsequium esse denegaturos, omnem vero culpam in hostes injustos & invidos esse rejiciendam, qui urbem urbisque incolas nulla data ansa in tantam, uti constaret, miseriam deduxissent: simulque petebant, ut Tillius inducias faceret, sibi que legatorum ad Saxonicum & Brandenburgicum Electores mittendorum securitatem permitteret. Hæc erat summa tum literarum Tillii, tum responsum, quæ Magdeburgenses dabant. Præterea Tillius etiam ad modo laudatos Electores literas exaravit.

§. X.
Inter hoc literarum commercium Pappenheimius in suburbio Neostattensi vias obsidionales struxit & brevi tantos ad urbem accessus fecit, ut obsessi tormentis a neis ipsi parum vel nihil nocere potuerint. Quæ re percepta Magdeburgenses machinam bellicam in turri alta, ut vocant, portæ collocarunt, quæ multis hostium necem attulerunt: Adeoq; licet tantis angustiis præmebantur, tamen infracto & imperterrito erant animo. Adzreiter *Part. 3. annal. Boj. lib. 16. §. 32. p. 243.* ex cæco quodam odio in religionem puriorem concepto putat, *concionalis verbi Lutherici buccinatores* (vel quali verbi illius Lutherus & non ipse Deus autor esset) *plebem sponte jam offeratam inani spe adfuturi in tempore auxiliû e pulpitis suis dementasse; jactasse Angelum urbis tutelarem* (loquitur ex sententia Pontificiorum, ~~et~~ quasi Sacerdotes Magdeburgenses in eandem fuissent locuti sententiam) *visum pro muris agere & circumire excubias.* Sed credat

credat Judæus Apella, non ego. Quis enim non videt, quod hæcæ relatio in cerebro Adlzreiteri sit exorta? cum prædicantes verbi divini ex Pontificiorum falso dogmate cives Magdeburgicos ad constantiam commovisse falsissime asserit. Ut silentio omittam, in nullo scriptore Historico, quotquot de hac materia mihi legere licuit, illius minimam fieri mentionem.

§. XI.

Sed ut eo, unde digressus sum revertar, d. i. Maji Pappenheimius extruere jussit aggerem s. suggestum, in quo tormenta locavit, quibus postero die urbem verberavit. Ast Cæsariani flexo in vesperam die ab hoc loco discedere coacti sunt, quia plus damni acceperant, quam urbi intulerant. Hoc itaque loco relicto per aliquot dies tormentis bellicis non sunt usi, sed tantum accessus in urbem promoverunt, adeo ut fere undique militibus Cæsarianis aditus in fossas patuerit. His ita peractis die 7. Maji. in quatuor locis sedecim machinas bellicas Pappenheimius posuit, quibus gladium imbrem in urbem effudit. Interea viginti milites & decurio in vallum urbis penetrare sategerunt, qui tamen eruptione facta duobus ex illis captis unoque occiso rejecti sunt.

§. XII.

Omnia vero ad impetum in urbem faciendum fuere parata, sed quoniam turrim altæ portæ & munimentum coronarium ex lapidibus constructum tormentis dejicere non poterant, illud in sequentes distulerunt dies. Cives vero Magdeburgenses ad excipiendos & propulsandos hostium impetus paratissimi extitere, cum tamen Tillius putaret, urbem ad conditiones esse descensuram. Qua quidem expectatione deceptus, sed non defatigatus Tillius tantam globorum glandiumque copiam in urbem effudit, ut globos glandesque pluere videretur. Nihilominus tamen cives urbis obsessi excitatis ad pugnandum animis non sunt collapsi spem adhuc in subsidio Regis Sveciæ ponentes.

D

§. XIII.

§. XIII.

Tillius itidem probe sciens copias auxiliares Gustavi Adolphi appropinquare Electoremque Saxonia multos legere milites, omni festinatione urbem expugnandi properavit. Quo capto consilio crebra tormentorum fulminatione globisque igni vomis urbem anxit & die octavo Maji nuncium cum literis ad Marchionem Brandenburgicum, Magistratum urbis & Falckenbergium in urbem misit, in quibus singulos instantis exitii admonuit simulque hortatus fuit, ut se suosque Cæsari & Patriæ reservent, sibi que urbem tradant. His epistolis perlectis senatus Magdeburgensis nuncium earum usque ad diem 10. Maji retinuit, quo die responsa ad Tillium dare decreverat. Dum isthæc geruntur turris alta portæ repentina ruina concidit opusque coronarium lapidibus explevit.

§. XIV.

Eodem etiam die terna vice fossores Cæsariani, qui fossas urbis terra replere satagebant fortiter sunt repulsi. Die 9. Maji tremenda machinarum bellicarum arietatio ad meridiem detit, quæ urbi ejusque defensoribus parum nocuit. Postea quoque Tillius quædam tormenta aenea ab aggere abduxit, quam obrem obsessi in animum induxerunt, Tillium obsidium esse soluturum. Quo facto in castris Cæsarianis vergente jam die legionum præfecti dere commode tractanda consilium iniverunt: ubi Tillius de impetu in urbem faciendo consilium repudiavit, putans, illud non esse existentia successfulurum. Attamen cum quidam legionis præfectus hujus rei strenuus svasor & autor esset variæque adduceret argumenta ad persuadendum Tillium reliquosque, ad unum omnes decreverunt, prima luce sequentis dici insultus in urbem facere.

§. XV.

Dum hæc in castris Cæsarianis administrantur, cives atque milites Magdeburgici hostium actiones atque molimina animo atque oculis ob-

observarunt & insequenti nocte incredibili vigilantia excubias egerunt: ac quoniam hostes ea nocte se tranquillos quietosq; gerabant cum solis ortu plurimi eorum tantis vigiliis cruciati sese domum contulerunt quietiq; tradiderunt. Hoc autem hostes exploratum habuerunt quia (o nefandum scelus!) parricidæ Patriæ, ut perhibetur, *vid. Theatr. Europ. l. c.* illud hosti denunciarunt. Adlzreiter *l. c.* convitia more solito in urbem vomens de eorum secessu scribit: *abière jactis prius in Deiparam Virginem ipsosq; oppugnatores contumelios.* Calumniare audacter Adlzreitere: nemo quippe neutras partes sequentium est, qui tuis contumeliis fidem adhibeat: licet enim cives Magdeburgici virginem Deiparam, uti fas & jura jubent, non adorarint, tamen probe scivere, convitia in illam non esse conjicienda.

§. XVI.

Potius ardentissimis precibus tanta pressa miseria verum Deum, non B. M. Virginem invocarunt: *αὶ γὰρ συμφορὰν συνέλαστοι καὶ παῖσι: σωφρονεῖτες* juxta Isocratem & ut Germanis in proverbio est: **Noth lehret beten.** Sed mittamus hæc, & quæ d. 10. Maji facta sint, videamus. Hoc die tam Falckenbergius, quam Senatus urbis in curia post horam matutinam septimam in eo occupati erant ut nuncium Tillii literis responsorii ipsi remitterent. Ast repentino tumultu perterriti, cum quid ageretur in urbe essent ignari, subito sese foras proripiebant & inopinato hostium impetu turbati ultro citroque discursabant. Falckenbergius vero re cognita Pappenheimium fossa urbis superata rejectisque ex vallo præsidariis in urbem penetrantem quibusdam manipulis repellere omnem navavit operam. Pappenheimius enim militibus suis tesseras dedit hæc duo nomina: Jesus Maria albamque ligulam brachio alligatam: quibus exceptis tum pedites tum equites ex equis descendentes impetum in urbem fecerunt. Cum vero hi rem agerent cum Falckenbergio, alii altam portam invadunt, in qua excubitores defessi

ſomnoque graves prius vulnera, quam hoſtes animadverſerunt & eam ob cauſam facillimo negotio devicti atque dejecti ſunt. Hiſce Falckenbergius civibus & militibus quibuſdā conglomeratis ſuccurrens inque mediam aciem irruens globo bombardæ percuffus eſt; adeoque heros fortiffimus fortiffime pugnans occubuit. Quo malo perculſi hoc in loco acriter reſiſtere non poterant, multique eorum ab hoſtibus ſunt occiſi.

§. XVII.

Interea Dux Holſteinius munimentum, quod a cornibus nomen habet prope portam, quam Crökenam vocant, aggreſſus eſt, ſed milites Prætoriani tanta vi renixi ſunt, ut hoſtes re infecta decederent, & magna eorum ſtrages fuiſſet edita, niſi Pappenheimius, qui quatuor legionibus vallum uſque ad portam jam dictam victor occupabat prætorianos a tergo eſſet adortus, qua de cauſa hi ad unum omnes ſunt interempti. Dum hæc geruntur, comes Manſfeldius milites Magdeburgicos fortiffime habuit reſiſtentes: bis enim ab illis repulſus denique per portam eſſractam & revulſam in urbem irruit. Quo facto milites urbis coacti ſunt, ſeſe in medium urbis recipere & quamvis ductu centurionis Schmidii hoſtem uſque ad vallum rejecerint, tamen cum Tillius magno impetu illos perſequeretur, hoc etiam duce acriter vulnerato, omnia eorum molimina in caſſum abierunt. Et quoniam hoſtes immanitate efferati nullis aut pauciſſimis vitæ gratiam faciebant, omnes illis obvii in humanis atque horrendis modis ſunt enecati. Hæc vero omnia ab hora nona uſque ad undecimam agebantur adeoque hoſtis poſt horam nonam, ut ſerunt, urbem ſuperavit illamque ſua poteſtatis fecit.

§. XVIII.

Hora decima flamma exorta eſt, qua longe lateque ædium tecta corripuit. De autore qui admoverit huncce ignem autores varii varie loquuntur. Adlzreiter *l.c. num. 34. & 38.* & anony-

nymus in Libello, q̄vi inscriptus est: historia teutscher Handel p. 110. putant cives urbis hostibus opes divitiasque suas invidisse, ideoque ne ipsis prædæ sint, ignem excitasse, ut omnia flammis pereant. Verum enim vero, si rem accuratiori inspicimus oculo, animoque nobiscum volutamus videmus juxta omnium Historicorum assertionem, milites Cæsarianos obvios sibi quosque enecasse civesque proripiente flamma omnes fuisse interfectos, si paucos excipias, quos milites Tilliani captivos duxerunt: quomodo ergo potuissent, urbem accendere? Deinde etiam licet adhuc adfuissent cives, attamen pepercissent suis liberis & uxoribus in domibus degentibus, quibus vero certissimum incendio patebat exitium. Plurimi autem scriptores asserunt hostes urbi ignem subjecisse, ut ejus defensores hoc malo perterriti animisque collapsi illam acriter rueri nequeant: Vel ut hostes e domibus accensis omnes omnis generis homines eliciant atque suæ potestatis faciant. Flamma vero vento increbrescente tantis crevit auctibus, ut urbs hætenus pulcherrima, florentissima & amplissima Saxoniz per duodecim horarum intervallum in fumum atque cineres fuerit redacta adeoque funditus eversa.

§. XIX.

Nihil ex urbe combusta restitit, nisi juxta plurimos, 136. si vero Adlzreitero credere fas est, 150. domus piscatorum, templum cathedrale & monasterium B. M. V. a quo magna adhibita diligentia, centum milites ignem abstinerunt. Nunc dicendum esset de horrenda crudelitate, cujus aculeos milites catholici non catholici in incolas urbis emiserunt: ast horror animum subit, manus trepidat, hæsitatque in scribendo calamus.

§. XX.

Anne enim in medium proferam, illos in templis variis sexaginta, & quod excedit, foeminis antea stupratis capita detrunccasse Sacerdotique manum caputque amputasse? illos præ-

gnantes atqve alias mulieres, quæ infantibus mammæ dede-
runt, neglectis eorum precibus gladiis transfodisse? An com-
memorem, illos infantes lactentes cuspidi suffixisse eosque mi-
serandum in modum hastis circumferentes illis palparentibus ac
ejulantibus oculos pavisse animamque exaturasse. Miles enim
quidam gloriose ostentasse dicitur, se plures quam viginti pue-
rulos eodem, quo dixi, modo vita privasse, & quærenti com-
militoni, anne DEI vindictam vereretur? respondisse, dolere,
quod non plures ita mactaverit: hæreticorum enim infantes
ejusmodi mortis genus demereri.

§. XXI.

Ut silentio pateream istos homines consceleratissimos infantes
medios dirupisse adeoque e medio sustulisse: Istos tam uxores
quam virgines, inter quas etiam puellæ decem vel undecim annos
natæ repertæ sunt, palam tanta vi compressisse, ut multæ earum
diem obierint extremū. Omittam istos fœminis atate provectis
pulverem pyrium variis in locis affixisse adeoque multis crucia-
tibus illas enecasse: istos multas earum in aquas præcipitasse va-
riasque variis cruciandi generibus morti dedisse. Quam ob rem
multæ virgines tantam aspicientes miseriam illamque evitaturæ
se se ultro in Albim & nisi pœnitentiam egerunt, quam usque
ad extremum halitum agere ipsis licuit, in gehennam abjece-
runt. Sibimetipsi enim mortem consciscere nefas est, quia tum
divino tum civili Juri adversatur: ideoque in eo sunt culpandæ,
quod e duobus malis, tanta nimirum ærumnarum copia & *avro-
xergia* minus electuræ, hocce posterius, tanquam majus, elegerint.

§. XXII.

Præterea hostes multa nefanda facinora commiserunt.
Die enim sequenti xi. Maji flammâ repressâ cellas cellariaque in-
vaserunt & licet multi fumo ingenti fuerint suffocati, attamen
cæteri omnium rerum copia affluentibus se vino epulisque sepeli-
ve-

verunt. Tanta vero diffuentes luxuria mihi non solum vivis sed etiam demortuis invidisse videntur. Illos enim crudelissima morte affecerunt: hos vero multis modis dedecorarunt. Nam viris demortuis varia membra refecarunt: fœminis autem (horrendum dictu!) quasi ex cordes animaꝗve rationalis expectes vitia intulerunt. Deinde corporibus eorum coacervatis infidentes Ducum exercitus praefectorumꝗve nomina biberunt. Denique vino epulisꝗve repleti reliqva in terram profuderunt: quam helluationem nuptias Magdeburgenses vocarunt. Ah! nuptias lacrymales! in quibus Jubilate in Ejulate conversum est! Tillius vero teste *Hildebrand, Synops. histor. univ. p. 251. virginem dixit se accepisse Magdeburgi, Lipsiam huic debere vestitum, Witteberge consecrationem peragendam & Dresde nuptiale convivium esse celebrandum. Qua spe tamen frustratus est.*

§. XXIII.

Die 12. Maji templum Cathedrale Tillius jussit aperire, in quo mille circiter homines latuerunt, quibus suppliciter vitæ conservationem ab ipso petentibus vitæ salutem panemꝗve autopyron largitus est. Die 13. Maji Tillio primorum ordinum Praefecti quadam vexilla urbis obtulerunt. Die 14. Maji cum Tillius impulsa tympana palmis, ut a cædibus & prædis abstinerent, publico interdiceret edicto, omnibusꝗve & singulis adhuc latitantibus vitamꝗve tenebris trahentibus vitæ securitatem promitteret, multi e catervis demortuorum (ah! miserandum spectaculum!) vel proprio vel occisorum sanguine madidi cum singulibus lamentantes prorepisse feruntur. Die 15. Maji expugnatores urbis solennem duxerunt pompam & in templo cathedrali propter reportatam victoriam Te Deum laudamus terna tormentorum facta arietatione sunt modulati adeoꝗve urbs ab hostibus in triumphum ducta est. Numerum occisorum, quod attinet Adlzreiter l. c. 7000. illis, quos fumus effocavit, non

non numeratis, alii 20000. alii 24000. quidam 30000. & Hor-
 nius *orbis Politici Part. 2. p. 139.* 36000. hominum ferro incendio-
 que periisse asserunt. Ex civibus enim vix quadringenti tantæ
 superfuere cladi inhumanæque plane crudelitati sese suamque
 vitam subduxerunt.

§. XXIV.

En itaque B. L. urbem Saxonix florentissimam funditus
 velut alteram Trojam everfam & excisam! Ecce ambustas for-
 tunarum reliquias, muros tormentis percussos, turres arduas
 dejectas desolatosque agros. Ecce Magnificas domus deflagra-
 tas earumque ornatus concrematos! Aspice urbem alias propter
 negotia mercatoria, nunc propter miserrimum excidium cele-
 berrimam! Aspice cives acerbissimo supplicio affectos igne se-
 micrematos, multis vulneribus confectos & dilaceratos! aspi-
 ce virgines mulieresque vi compressas sanguine tum proprio
 tum adjacentium infectas! Contemplare infantes mammis ad-
 hærentes evisceratos variisque membris mutilos! Audi ejulatus
 miserabiles infantum, patrem matremque vocantium, rursus
 prorsumque cursantium demortuosque Parentes lacrymis am-
 plectentium! Dole vicem, miserare casum, moere miseriam,
 geme excidium, luge interitum lacrymabilem infantis urbis
 civiumque culpa carentium! Plange eversum, excisum, dele-
 tum Magdeburgum!

SECTION III.

§. I.

HÆc de excidio, nunc quæ post excidium fuerint gesta, vi-
 deamus. Rex Sveciæ cum exitium urbis ad aures ejus
 pervenisset, tanto doloris sensu affectus est, ut sancte ju-
 raverit, se Magdeburgum vere ac vehementer etiam cum jacta-
 ra vitæ suæ velle ulcisci. Et ne culpæ alienæ reus & promissum
 auxilium

auxilium citius afferre potuisse vulgo audiret, in scripto aliquo se suamq; famam defendit scribens, Magdeburgenses prius sunt ad legendos milites noluisse suppeditare, quam ipse adfuisset hostis; nec sese sine luculenti rerum publicarum jactura cele- rius succurrere potuisse. Tillius vero Junio ineunte, relictis Magdeburgi septem peditum millibus, septingentisque equiti- bus, cum ceteris copiis in Thuringiam progressus est: cumque sylvam Hercyniam permearet multi suorum militum à rusticis sunt prostrati, ut prælium in iis locis fuisse commissum videretur, adeoque multi crudelitatis, quam in Magdeburgum exer- cuerunt, pœnas dederunt.

§. II.

Isthinc ereptus d. 7. Septembris prope Lipsiam cum Gu- stavo Adolpho signa, sed mala alite, contulit. Rex enim Sveciæ illum illiusque copias in fugam coniecit victoriamque de ho- ste ferociente reportavit. Ita Magdeburgo pari clade Cas- sarianorum parentatum fuit, ut loquitur Hornius l. c. Tillius vero capite suo multis sclopetis hastisque converberato dorsoque tormenti verberatione colliso sese Halam Saxonum & exinde Halberstadtium contulit. Illum magico caractere vulnera evitasse quidam perhibent, à quo eum defendit Adlzreiter *Part. 3. ann. Boj. lib. 16. num. 89. p. 256.* Artamen mortem effu- gere non potuit, sed anno 1632. vulnere morti fero d. 5. Aprilis in prælio ad Licum commisso læsus, paucos post dies animam efflavit. Illum jam moribundum, quod tam miserrime Mag- deburgum vastare permiserit, pœnituisse omnemque excidii culpam in Pappenheimium transtulisse refert Theatrum Euro- pæum p. 635.

§. III.

Ineunte Januario anni 1632. Bannerus Svecicus Dux copiarum Magdeburgum, in quà Duo millia militum Cassarianorum tan-
E

tum in praesidiis erant annonaeque premebantur obsedit, sed Pappenheimio urbi subsidio multis copiis proficiscente, obsidium soluit, & ad Calbam castra sua constituit. Pappenheimius vero Magdeburgum ingressus, probe vidit praesidia se diutius hic non posse sustinere Urbemque tueri: Idemque die 8. Januarii vasa collegit, aeneas machinas, quas secum ducere nequibat, partim dirupit, partim in Albim coniecit, omnibus navibus, pontonibus, moris aquariis, ponti, tabernaculisque militaribus nuperrime aedificatis ignem subiecit, muro diruto vallum solo aequavit urbemque omnibus incolis evacuatam reliquit. In cujus postea rudera Dux Exercitus Bannerius tres cohortes Svecicas abduxit: quo facto exules Magdeburgenses, qui tantis expositi periculis vitam sibi servarant, in urbem redierunt & Gustavi Regis promissionibus erecti illam non sine lacrymis ex cinere restaurare coeperunt. Pappenheimius vero non impune ferociam suam in urbem effudit: Cum enim in praelio prope Lützenam lethale excepisset vulnus, statim Lipsiae sub lucis ortum ex vulnere animam posuit; adeoque omnes fere hostes Magdeburgenses, qui in urbem quam violentissime saeviverunt, impetu violentiae sunt oppressi.

§. IV.

Urbis tamen ab illis pressa, & fere oppressa nihilominus caput erigere coepit, quia urbes finitimae miseratae ejus vicem ipsi sumtus caeteraque quae ad victum & valetudinem fuere necessaria suppeditarunt. Hoc enim exules Magdeburgici afflicti efflicte ardentemque ab illis contenderunt, quod confirmat scriptum aliquod anno 1635. in lucem editum, cui titulus erat. Ad Reges, Principes, Regnorum & Principatuum ordines exulum Magdeburgensium litera supplices. Meliore vero loco res Magdeburgicae tunc temporis fuissent positae, si Regi Sveciae vita diutius contigisset: Sed magnus ille heros ante praelium prope Lützenam commissum, libertatis & religionis vindex,

dex, fortiter & animose pugnans Rex animi generosissimi generosissimum cum sanguine effudit spiritum.

§. V.

At, licet ille fuerit demortuus, tamen urbs sub Svecico imperio fuit, usque dum Elector Saxoniae Johannes Georgius anno 1636. illam obsidione circum dedit, quia inter illum & Svecicos litigium exortum erat, ipsamque in mense Julio, quia ad condiciones descendebat, per deditionem occupavit. Anno 1638. FERDINANDUS III. privilegia, quibus Maximilianus II. urbem donavit v. g. de cudendo auro atque argento aliisque rebus clementissime confirmavit. Anno 1643. & anno 1644. exercitus Svecicus urbem obsidione clausit illamque capere frustra satagit. Anno 1646. Cohortes Saxonicae, ex praesidiis urbis deductae sunt & Magdeburgenses propria praesidia Civitati inposuerunt. Anno 1666. civitas Magdeburgensis Electori Brandenburgico FRIDERICO WILHELMO MAGNO, qui exercitu suo d. 9. Maji urbem appropinquabat & Duci Saxoniae AUGUSTO, homagium fidelitatis & subjectionis in Eventum, ut vocant, praestavit. Cumque Augustus anno 1681. diem extremum obiret Elector Brandenburgicus gloriosissima memoriae Magdeburgi venit & cives verbis conceptis d. 30. Maji in illum jurarunt. Sub cujus imperio Magdeburgum tanta incrementa cepit, ut merito urbs florentissima nominaretur. Tres itaque magni nominis Principes extiterunt, quibus Magdeburgum omnem suam salutem debuit. Primus fuit CAROLUS MAGNUS, qui oppidum tunc temporis Magdeburgum a falso ad veri Dei cultum deduxit. Alter fuit OTTO MAGNUS, qui ex oppido urbem construxit eamque magnificam & celebrem reddidit. Tertius fuit FRIDERICUS WILHELMUS MAGNUS, magnus nomine, magnus virtute, magnus rebus gestis, qui urbi antea devastatae maxima attulit incrementa. Cum itaque magni sint ur-

bis conditores & conservatores, magna quoque urbs dicenda erit.

§. VI.

Magna etiam est, ratione moderni Patris & Domini sui clementissimi, FRIDERICI III. SAPIENTISSIMI, REGIS BORUSIAE POTENTISSIMI, ARCHICAMERARII & ELECTORIS BRANDENBURGICI SERENISSIMI, sub cujus Sceptro ab omni parte beato urbs beatissima & opulentissima evasit. Crevit illa, crevit & accrescet sub umbra alarum aquilæ hujus generosissima: crevit ædificiis atque opibus, crevit splendore atque ornatu, accrescet fortuna atque dignitate. Et omni jure cives Magdeburgenses de hoc Principe dicere possunt, quod Cuspinianus de Imperatore quodam posteritati reliquit: Imperante eo securi yiximus, neminem timuimus, Patre pio Patre Senatus, Patre omnium bonorum. Securi enim vixerunt nec ullum hostem timendum habuerunt: potius hostes arma Brandenburgica timent: Arma quippe REGIS felicissimi & invictissimi invicta & vinci nescia sunt. Nec mirum; quia tum arma tum Sceptrum REX sapientissimus sapientia & prudentia gerit & regit, quam ob causam Ipsi multi hostes omnibus viribus nitentes ad victoriam, victoriam inviti invicto concesserunt. Et quid dicam de ejus sapientia, quæ non solum Academiam Halensem sapientissime fundavit, verum etiam multas leges imperantes honesta, prohibentes contraria velut alter Solon promulgavit. *Justitia ipsius ex symbolo, quo utitur, cunctorum oculis patet nempe: Summa cuique tribuendum.*

§. VII.

Ut de Pietate & amore ejus tum in subditos, tum in Deum nihil loquar. Supplicibus supplicum subditorum votis, si fas & jura sinunt, semper locum relinquit: Provinciarum desiderijs & singularum etiam civitatum precibus occurrit; illosque cle-
men-

mentia, beneficiis & facilitate complectitur. Multis in exilium ejectis hospitium hospitio alibi negato negare noluit, sed illis multa jura ac privilegia in Provinciis, quibus imperat, dedit atque concessit. Ut silentio prætermittam, quanta Pietate piissimus Princeps Deum colat ac veneretur: FRIDERICO enim stante stabit Religio: & Religione florente florebit FRIDERICUS. Florebit etiam ut columen & culmen Patriæ ac cum ipso florebit Virtutis Paternæ ac Sceptri Regii Hæres Generosissimus, fessi, quod ferissime fiat, Atlantis integer Alcides, DOMINUS FRIDERICUS WILHELMUS II. Amor atque delictum orbis & urbis Magdeburgensis, PRINCEPS JUVENTUTIS, in quo virtutes Majorum omnes confluerunt.

§. VIII.

Præter hosce Patres Patriæ, Patres quoque Urbis urbi ejusque salutem jam vigilantissime prospiciunt. Viri maximo ingenio consilioque pleni civitati præfunt & si Platoni credamus, uti in hoc credendum est, dicenti, tum denique fore beatas Respublicas, si aut docti aut sapientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerent omne suum studium in doctrina atque sapientia collocassent; Respublica Magdeburgensis erit beatissima, quia & docti & sapientes illam regunt, qui omne studium in exercendis virtutibus collocant. Mala enim atque impia, homines vitis inquinatos v. g. Sycophantas, mendaciorumque buccinatores aliosque ejusdem furfuris homines ad pœnas rapiunt; pia vero atque bona virtutisque amantes præmiis afficiunt, magnasque Reipublicæ Magdeburgensi afferunt utilitates. Lætare itaque, charissima Patria, de adeo clementissimis, sapientissimis & vigilantissimis Patribus: Venerare Majestatem & Sceptrum REGIS tui indulgentissimi: Verere spem Patriæ Sceptrique Majestatici hæredem. Amore prosequere Senatam & Magistratum tuis commodis omni tempore infervientem, Deumque mecum precare, velit illos omni felicitate beare.

Deus itaque T. O. M. REGEM POTENTISSIMUM, DOMINUM meum indulgentissimum, REGINAM, MATREM DOMINAMQUE PATRIÆ GRATIOSISSIMAM, PRINCIPEMQUE JUVENTUTIS GENEROSISSIMUM per longæva tempora seruet, foveat atq; tueatur. Superent illi annos LVIII. FRIDERICI II. LXIII. JOACHIMI FRIDERICI & LXVIII. FRIDERICI WILHELMI MAGNI, superent illos in omnium rerum prosperitate. Fulciat Deus Thronum Regium fortuna atque perennitate, augeat sapientiam sancto suo Spiritu, Ipsisq; ea largiatur, quæ vetus Ecclesia Imperatoribus apprecari consueverat. Vid. Tertull. *in apologet: c. 30. Vitam nimirum prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum & quæcumque Principi Christiano apprecari possumus.*

§. X.

Floreat quoq; viri Consultissimi Senatus Magdeburgensis: iis enim florentibus florebit Magdeburgum. Deus dirigat eorum corda, prosperet eorum consilia atq; conamina Reipublicæ salutaria: repleat illos sapientia, & quam diutissime ees urbi præesse jubeat. Vigeat etiam Summe Reverendum Ministerium urbis, Deus foveat ipsos ipsorumq; ardorem docendi, promoveat laborem & maximam doctrinis eorum admoveat felicitatem & fertilitatem. Deniq; floreat tota civitas MAGDEBURGUM, Deus augeat ejus incrementa, opes atque ornatus, avertat ea, quæ ipsi mala minantur, omniaque pericula in nihilum redigat: Sic enim urbs florentissima & pulcherrima Saxonix omnibus nominabitur. Quod reliquum est pro concessis hæctenus Patriæ Patribus urbiq; beneficiis atq; viribus sit in infinitorum seculorum feriem

SOLI DEO GLORIA.

COROLLARIA.

- (1.) *Nemo ad religionem est cogendus.*
- (2.) *Datur Fatum.*
- (3.) *Iusta & submissa recusatio non est rebellio.*

Dum nobis memoras Patriæ tristissima fata,
Te memorem Patriæ, dulcis Amice, probas.
Ipsa tui memorem sese quoque, crede, probabit
Ac tibi promeritum conferet officium.

Nobilissimo Domino Præsidi egregium eruditionis
specimen ex animo gratulatus scripsit

D. JOH. SCHMIDIUS, P.P. Alumnorum Electo-
ral. Ephorus & Collegii B.M.V. Præpositus & Senior.

Laudæ sua dignum est facinus multumq. decorum
In scriptis Patriæ commeminisse sua:
Sed virtute tamen spectata ac artibus illam
Est laudabilis nobilitare bonis.
Illius ut specimen clarum, TREUERE, dedisti,
Sic etiam hoc certum nil magis esse potest.
Est hinc cur Patriæ illustri, Patriq. verendo
Hoc decus eximium grater utriq. suum
Grater & implorem Numen, Patriamq. Patremq.
Conservet saluos incolumesq. diu.

His Clarissimi Domini Præsidis, cum eruditionis spe-
cimen publice disputando ederet, Patriæ & Vene-
rando Domino Parenti gratulari voluit

L. CHRISTIANUS LUDOVICI, Lingg. Orient. P.P.
extraord. Organi Aristotelici Ordiu, Collegii Mariani
Collegiatus & ad D. Thomæ Con-R.

Iste

Iste dies decimus Maji funestus & ater
 Olim Judeis exitit: arca Dei
 Capta Philistæis, erat ingens squalor ubiq;
 Terg, decem gentis millia clade cadunt.
 Parthenopyrgiæ elegiæ mæsta LotichI
 Prædixit tectis haud meliora diu.
 Sunt eadem decimo Maji eheu! cuncta secuta
 Feraliq; die id nunc tua Musa docet
 Gratulor hunc partum, qui certi testis ad instar
 Arguit invidias, ingeniumq; probat,

Accelerabam

JOANNES Gottlieb Hardt / P.P. &
 Minor. Principum Collegiatus,

ULB Halle

3

007 352 425

✓ 278

B.I.G.

Farbkarte #13

Vol. XXII. 10. 40

1702, 10

2. D. B. V.

MAGDEBURGUM
ET
XCIDIUM
AGDEBURGENSE

DEO TRINUNO AUSPICE ET
SENSU,
mplissima Facultatis Philosophicae
Eruditorum oculis

Eorum,
Erudito Examine
d. X. Maji Anno MDCCII.

fatali quo ante unum & septuaginta annos
urbs Magdeburgensis funditus
everfa est

submissa mente objicit & subjicit

P R A E S E S

Gottlieb Samuel Greuer /

Magdeb. Saxo.

ET RESPONDENS

AC CHRISTIANUS NICÆUS,

Crofna Silef. SS. Theol. Stud,

H. L. 2. C.

L I P S I Æ,

Literis Jo. CHRISTOPHORI BRANDENBURGERI.